

Ján Steinhübel

Kreśtanstwo medzi Velkou Moravou a Uhorskom : otázka kontinuity a diskontinuity

---

Historia Slavorum Occidentis 1(6), 42-61

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JÁN STEINHÜBEL (BRATISLAVA)

KREŠTIANSTVO MEDZI VEĽKOU MORAVOU A UHORSKOM. OTÁZKA KONTINUITY A DISKONTINUITY

---

1. Zánik a pretrvávanie veľkomoravských kostolov na Morave

Roku 906 padla Veľká Morava. Maďari dobyli a zničili hlavné sídlo Mojmirůvců v Mikulčiciach. Jeho opevnenie, kniežací palác a kostoly vylúpili a vypálili. Kniežací palác a kostoly sa začali rozpadávať¹. Vtedy zanikol aj veľkomoravský hrad v Pohansku pri Břeclavi a v 10. storočí sa rozpadol aj tunajší kostol². Na južnom podhradí kniežacieho hradu v Mikulčiciach, zvanom „Kostelisko“, však ostala stáť štvorapsidová rotunda (9. mikulčický kostol). Pochovávať okolo nej prestali, v 11. a 12. storočí však opäť slúžila ľuďom, ktorí sídlili v jej blízkosti. V 13. storočí vyrástla pri rotunde dedina a znova okolo nej pribúdali hroby. V 1. polovici 15. storočia dedina zanikla, rotunda spustla a pochovávanie skončilo³. V blízkom zázemí kniežacieho hradu,

---

¹ P. Kouřil, *Stáří Maďarů a Morava z pohledu archeologie*, [in:] *Dějiny ve věku nejistot. Sborník k příležitosti 70. narozenin Dušana Třeštíka*, uspořádali J. Klápště, E. Plešková, J. Žemlička, Praha 2003, s. 112–120. L. Galuška, L. Poláček, *Církevní architektúra v centrální oblasti velkomoravského státu*, [in:] *České země v raném středověku*, ed. P. Sommer, Praha 2006, s. 117–139.

² B. Dostál, *Břeclav-Pohansko IV. Velkomoravský velmožský dvorec*, Brno 1975, s. 102–103. J. Macháček, *Raně středověké Pohansko u Břeclavi: munitio, palatium, nebo emporium moravských panovníků?*, „Archeologické rozhledy“ 57 (2005), s. 100–138. L. Galuška, L. Poláček, *Církevní architektúra*, s. 139–140. P. Kouřil, *Stáří Maďarů a Morava*, s. 122–124.

³ J. Pouлік, *Mikulčice. Sídlo a pevnost knížat velkomoravských*, Praha 1975, s. 113–116, 160–162. Z. Měřinský, *Mikulčice – das Gräberfeld bei der IX. Kirche. Verlauf der Forschung*

v dnešných Kopčanoch, ostal stáť veľkomoravský kostolík svätej Margity Antiochijskej. Stratil síce predsieň (nartex), zmenšený však stojí dodnes⁴.

Veľkomoravský Velehrad (Staré Město – Uherské Hradiště) Maďari nedobývali. Stopy po dobývaní, ničení a násilnom zániku, aké poznáme z Mikulčíc, na Velehrade chýbajú⁵. Úpadok však nastal aj tu. Niektoré z tunajších veľkomoravských kostolov zanikli, niektoré však ostali stáť a dočkali sa obnovy. Zatiaľ, čo kostol svätého Jána, ktorý stál na najväčšom veľkomoravskom pohrebisku v Starom Měste (v polohe „Na valách“), začal po páde Veľkej Moravy chátrať a zanikol⁶, rotunda svätého Michala archanjela (v polohe „Na dedině“) a kostol svätého Klimenta (v polohe „Špitálky“), spomínaný roku 1652⁷, zánik Veľkej Moravy prečkali. Rotunda svätého Michala sa stala hlavným kostolom dediny Velehrad. Na začiatku 13. storočia ju velehradskí cisterцитi zbúrali a na jej mieste postavili gotický kostol, ktorý prevzal jej patrocínium⁸. Roku 1258 sa jeho filiálnym kostolom stala kaplnka svätého Juraja na rovnomennom riečnom ostrove v Novom Velehrade, ktorá mala tiež veľkomoravský pôvod. Po založení mesta Nový Velehrad (dnes Uherské Hradiště) vystavali na jej mieste väčší gotický kostol⁹.

---

und Fundsachlage, [in:] *Die frühmittelalterliche Elite*, hrsg. P. Kouřil, 115–136. L. Galuška, L. Poláček, *Církevní architektura*, s. 136–139.

⁴ P. Baxa, R. Glaser-Opitzová, J Katkinová, V. Ferus, *Veľkomoravský kostol v Kopčanoch*, „Pamiatky a múzeá“ 2004, č. 4, s. 65, P. Baxa, R. Glaser-Opitzová, J Katkinová, V. Ferus, *Veľkomoravské hroby pri Kostole sv. Margity v Kopčanoch*, „Pamiatky a múzeá“ 2005, č. 3, s. 48–50. P. Baxa, V. Ferus, R. Glaser-Opitzová, *Nové poznatky o kaplnke sv. Margity Antiochijskej v Kopčanoch*, „Záhorie“ 14 (2005), č. 2, s. 2–10.

⁵ L. Galuška, *Slované. Doteky předků*, Brno 2004, s. 134–135, 138–139. Tenže, *Bylo povědomí o Svatoplukově Moravě, Veligradu a Metodějově arcibiskupství na Moravě 10.–12. století skutečně věcí neznámou?*, [in:] *Od knížat ke králům. Sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky*, uspořádali E. Doležalová, R. Šimůnek ve spolupráci s D. Dvoračkovou, A. Pořízkou, Praha 2007, s. 53–54.

⁶ L. Galuška, L. Poláček, *Církevní architektura*, s. 99–101.

⁷ V. Hrubý, *Staré Město. Velkomoravský Velehrad*, Praha 1965, s. 46–52, 180–183. L. Galuška, L. Poláček, *Církevní architektura*, s. 101–104.

⁸ V. Hrubý, *Kostel sv. Michala ve Starém Městě*, „Časopis Moravského musea“ 52 (1967), s. 47–74. L. Galuška, *Předběžné hodnocení výzkumu profánní kamenné architektury ve Starém Městě „Na dedině“*, [in:] *Staroměstská výročí*, sestavil L. Galuška, Brno 1990, s. 121–136. L. Galuška, L. Poláček, *Církevní architektura*, s. 104–108. L. Galuška, *Bylo povědomí*, s. 52, 58.

⁹ V. Hrubý, *Osídlení ostrova sv. Jiří v době hradištní*, „Sborník prací filosofické fakulty brněnské university“ 5 (1957), s. 75–87. Tenže, *Staré Město*, s. 98–101, 206–207. L. Galuška, L. Poláček, *Církevní architektura*, s. 107–108, 116.

Cirkevný okrskok s kostolom Panny Márie na výšine v Sadoch pri Uher-skom Hradišti ostal po páde Veľkej Moravy opustený. Kostol začal chátrať a prestali pri ňom pochovávať. V 11. storočí sa dočkal obnovy a obyvatelia okolitých dedín začali okolo neho opäť pochovávať. Pochovávanie trvalo až do začiatku 13. storočia a kostol stál ešte v roku 1247¹⁰. Kostol svätého Jána v Modré pri Velehrade po zániku Veľkej Moravy ostal prázdny a pustol. Roku 1202 však kostol opravili a začali užívať cisterciti¹¹.

Na veľkomoravskom hradisku v blízkych Osvětimanoch stál kostol (a pravdepodobne aj kláštor) svätého Klimenta. Kaplnka svätého Klimenta, postavená vraj už v dávnych dobách, stála v Osvětimanoch ešte v 14. storočí¹². Veľkomoravské pohrebisko pri kláštorom kostole svätého Hypolita v Znojme svedčí, že tento kostol mal veľkomoravského predchodcu¹³. Keďže úcta k svätému Hypolitovi vrcholila práve v 9. storočí¹⁴, patrocínium dokazuje, že v Znojme stál kostol už v dobe veľkomoravskej. Znojemský kostol svätého Hypolita určite mal spojenie s kláštorom svätého Hypolita (Sankt Pölten) vo Východnej marke, ktorý vznikol koncom 8. storočia¹⁵. Veľkomoravské Znojmo dobyli a vypálili Maďari¹⁶, úcta k svätému Hypolitovi však v Znojme ostala.

Keď Maďari tiahli v rokoch 906 a 908 cez severnú Moravu do Saska, Moravania už boli spojencami Maďarov¹⁷. Preto Olomouc a s ním aj severná

¹⁰ L. Galuška, *Uherské Hradiště - Sady. Křesťanské centrum Říše Velkomoravské*, Brno 1996, s. 109, 122, 127. Tenže, *Bylo povědomí*, s. 52, 53. L. Galuška, L. Poláček, *Církevní architektura*, s. 110–115.

¹¹ Kostol stál ešte v 1. tretine 17. storočia a zanikol pred rokom 1682. J. Cibulka, *Velkomoravský kostel v Modré u Velehradu a začátky křesťanství na Moravě*, Praha 1958, s. 47–58.

¹² J. Poulík, *Mikulčice*, s. 16–17. L. Galuška, L. Poláček, *Církevní architektura*, s. 115–116.

¹³ B. Klíma, *Archeologický výzkum MU na velkomoravském výšinném hradišti sv. Hypolita ve Znojmě*, [in:] *Velká Morava mezi východem a západem. Sborník příspěvků z mezinárodní konference Uherské Hradiště, Staré Město 28. 9.-1. 10. 1999*, ed. L. Galuška, P. Kouřil, Z. Měřínský, „Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno“ 17 (2001), s. 235.

¹⁴ J. Lukačka, *K problému kontinuity křesťanstva na území Slovenska v 10. století*, „*Studia historica tyrnaviensia*“ 3 (2003), s. 39.

¹⁵ H. Wolfram, *Österreichische Geschichte 378–907. Grenzen und Räume. Geschichte Österreichs vor seiner Entstehung*, Wien 1995, s. 138, 156, 212, 222, 224, 423, pozn. 11.

¹⁶ P. Kouřil, *Staří Maďaři a Morava*, s. 124–126.

¹⁷ J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo. Počiatky stredovekého Slovenska*, Bratislava 2004, s. 159–160.

Morava unikli ničeniu¹⁸ a Slovania v Blatnohrade, ktorým od roku 900 vládol uhorský knieža Kál a po ňom jeho syn Bulču, mohli udržiavať spojenie s Moravanmi¹⁹.

2. Zánik a pretrvávanie veľkomoravských a karolínskych kostolov v Uhorsku

Na Devíne, ktorý bol najdôležitejším pohraničným hradom Veľkej Moravy²⁰, stál kostol s troma apsidami²¹. Po páde Veľkej Moravy hrad a s ním aj kostol spustli. Asi koncom 10. storočia v dolnej časti zaniknutého hradu vyrástla osada a na návrší, v blízkosti zničeného kostola, menšia rotunda. Okolo rotundy a to i priamo na ruinách veľkomoravského kostola obyvatelia osady

---

¹⁸ P. Kouřil, *Starí Maďari a Morava*, s. 126, 128–136. Libor Jan hľadá sídlo moravského arcibiskupa v Mikulčiciach alebo v Sadoch pri Uherskom Hradišti, jedno zo sufragánnych biskupstiev v Olomouci, druhé v Nitre a tretie predpokladá (v súlade so staršími názormi) v Krakovsku. L. Jan, *Počátky moravského křesťanství a církevní správa do doby husitské*, [in:] XXVII. Mikulovské sympozium 2002, Brno 2003, s. 7–20. Tenže, *Stará Morava mezi Východem a Západem*, [in:] *Svatý Prokop, Čechy a střední Evropa*, ed. P. Sommer, Praha 2006, s. 257–259. Názoru o veľkomoravskom biskupstve v Olomouci dal L. Jan vážnu argumentáciu. Musíme sa však pýtať, prečo samotná Morava (na rozdiel od Nitrianska, ktorému stačila jedna diecéza) potrebovala až dve diecézy a prečo ostatné územia vo vnútri Karpatskej kotliny, ktoré v dobe vysvätenia biskupov v lete 899 ešte stále patrili k Mojmirovej ríši, nemali žiadnu. V lete 899, keď Mojmír II. dal vysvätiť moravského arcibiskupa a troch jemu podriadených biskupov, k Mojmirovej ríši ešte stále patrilo aj severné Zadunajsko a Potisie s maďarskými federátmi. Preto dve biskupstvá môžeme hľadať práve tam. J. Steinhübel, *Veľká Morava a bavorské pohraničie v rokoch 871–901*, „Byzantinoslovaca“ 1 (2006), s. 155–158.

¹⁹ Svedčí o tom pohrebisko s veľkomoravskými šperkami okolo základov kostola na ostrove Borjúállás v predhradí Blatnohradu. R. Müller, *Neue Ausgrabungen in der Nähe von Zalavár*, [in:] *Interaktionen der mitteleuropäischen Slawen und anderen Ethnika im 6.–10. Jahrhundert. Symposium Nové Vozokany 3.–7. Oktober 1983*, Nitra 1984, s. 185–188. Tenže, *Die Umgebung des Zala Flusses im 8.–10. Jahrhundert*, [in:] *Central Europe in 8th–10th Centuries. International Scientific Conference, Bratislava October 2–4, 1995*, ed. D. Čaplovič, J. Doruľa, Bratislava 1997, s. 76–79.

²⁰ J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 124–127.

²¹ V. Plachá, J. Hlavicová, I. Keller, *Slovanský Devín*, Bratislava 1990, s. 89–117. T. Štefanovičová a kolektív, *Najstaršie dejiny Bratislavy*, Bratislava 1993, s. 307–311. V. Plachá, J. Hlavicová, *Devín v 9. storočí*, [in:] *Svätopluk 894–1994*, edd. R. Marsina, A. Ruttkay, Nitra 1997, s. 167–174.

pochovávali. Osada, cintorín a rotunda pretrvali až do 13. storočia²². Nitru a jej veľkomoravskú hradbu spálil rozsiahly požiar. Nevieme však, kto tento požiar niekedy v 10., najneskôr v 1. polovici 11. storočia založil²³. Svätý Emerám, ktorý sa roku 828 stal patrónom Pribinovho kostola a roku 880 biskupstva, v Nitre však pretrval²⁴. Zoborský kláštor svätého Hypolita je najstarším kláštorom na Slovensku²⁵. Svätý Hypolit svedčí, že stál už v 9. storočí a udržoval spojenie s kláštorom svätého Hypolita vo Východnej marke.

Veľkomoravský pôvod mohol mať aj kniežací rod Poznanovcov, ktorý ovládal juhozápadné Slovensko²⁶. Knieža Poznan, ktorý sa v roku 997 postavil na stranu Štefana I. proti Kopáňovi, oplýval „obrovskými a rozsiahlymi majetkami“ a vďaka ním disponoval aj vojenskými oddielmi, ktoré pomohli Štefanovi I. zvíťaziť nad vzbúrencami²⁷. Poznanovci mohli prežiť zánik veľ-

²² V. Plachá, J. Hlavicová, I. Keller, *Slovanský Devín*, s. 124–125. T. Štefanovičová a kolektív, *Najstaršie dejiny Bratislavy*, s. 322. V. Plachá, J. Hlavicová, *Osídlenie Devína v 10. až 13. storočí*, [in:] *Bratislava*, „Spisy mestského múzea v Bratislave“ 11 (1999), s. 13–18.

²³ P. Bednár, *Nitriansky hrad v 9. storočí*, [in:] *Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva*, edd. K. Pieta, A. Ruttkay, M. Ruttkay, Nitra 2007, s. 211, 214.

²⁴ J. Steinhübel, *Die Kirchenorganisation in Neutra um die Jahrtausendwende*, „Bohemia“ 40 (1999), H. 1, s. 65–67, 70, 71. Tenže, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 76–79, 94, 203.

²⁵ M. Slivka, *Najstarší kláštor na Slovensku*, „Historická revue“ 2 (1991), č. 7, s. 4–5. Tenže, *Doterajšie poznatky z dejín a kultúry kresťanstva na Slovensku (4.–15. stor.)*, „Studia archaeologica slovac mediaevalia“ 3–4 (2000–2001), s. 29–30. J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 137.

²⁶ J. Hodál, *Pôvod, sídla a hodnosť predkov rodu Hunt-Pázmány*, „Historický sborník Časopis historického odboru MS“, IV, 2. (1946), s. 141–143, 157–163. J. Lukačka, *Úloha šľachty slovanského pôvodu pri stabilizácii uhorského včasnofeudálneho štátu*, [in:] *Typologie raněfeudálních slovanských států*, Praha 1987, s. 191–200. Tenže, *Formovanie vyššej šľachty na západnom Slovensku*, Bratislava 2002, s. 21–22, 25–27.

²⁷ „Knieža Gejza a jeho syn svätý Štefan [...] obrátili na kresťanstvo odbojníkov“ nielen „s pomocou božou“ ale aj „hrozbami zbraní (*armorum terroribus*)“, pričom „sa spoliehali na pomoc“ malých kniežat Poznana a Hunta. Z udalostí roku 997 je jasné, že to bola pomoc predovšetkým vojenská. Uhorský kronikár vedel („je dokázateľne zrejme aj v súčasnosti“ čiže v čase, keď tento kronikár písal svoje dielo), že Poznanov (ako aj Huntov) rod sa vyznačuje „obrovskými a rozsiahlymi majetkami (*latis et amplis hereditatibus*)“ a že ich mal už v dobe Gejzu a Štefana. Že tieto majetky Poznanovcom darovali „knieža Gejza a jeho syn za ich služby“, si však uhorský kronikár len vymyslel, tak ako si vymyslel nemecký pôvod Poznana a jeho príchod do Uhorska v dobe kniežat'a Gejzu. *Chronici Hungarici compositio saeculi XIV.* 41, 64, [in:] *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum I* (SRH), edendo operi praefuit E. Szentpétery, Budapestini 1937, s. 297, 312–314. J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 207–214. Aj poprední muži z českých rodov Munciov (*de gente Muncia*) a Teptícov (*de gente Tepca*) boli „obzvlášť zbraňami mocní, vernosťou užitoční, bojom udatní a bohatstvami vynikajúci (*armis*

komoravského štátu a ostat' kresťanmi. Krátko po pokrstení Uhorska obnovili a obdarovali zoborský kláštor, stali sa jeho patrónmi²⁸ a podporovali Gejzu a Štefana pri presadzovaní kresťanstva v Uhorsku.

Veľkomoravský kostol v Bratislave sa podobal kostolu svätého Jána Krstiteľa v Blatnohrade (Zalavár – Récéskút)²⁹. Na oboch vidieť kultúrny vplyv z oblasti severného Jadranu, ktorý po Jantárovej ceste prenikal na sever³⁰. Patrón bratislavského kostola, svätý Salvátor, svedčí o spojení veľkomoravskej Bratislavy s kláštorom svätého Salvátora v Kremsmünsteri, ktorý založil roku 777 bavorský vojvoda Tasilo³¹. Veľkomoravský kostol zanikol a na jeho

---

potentiores, fide meliores, milicia fortiores et divitiis eminentiores". K týmto najmocnejším českým rodom patrili aj Vršovci (*Wrisovici*). *Cosmae Pragensis Chronica Boemorum* I 42, ad a. 1037, ed. B. Bretholz, s. 78–79. M. Wihoda, *Kníže a jeho věrní. Kosmas o světě předáků a urozených*, [in:] *Šlechta, moc a reprezentace ve středověku*, k vydání připravili M. Nodl, M. Wihoda, „*Colloquia mediaevalia Pragensia*” 9 (2007), s. 17–29.

²⁸ J. Lukačka, *Úloha šľachty*, s. 194. Tenže, *Formovanie vyššej šľachty*, s. 28–29. Kláštor svätého Hypolita stál na Zobore už v dobe vlády veľkomoravského kniežata Svätopluka. V dobe vlády uhorského kniežata Gejzu Poznanovci zoborský kláštor len obnovili, tak ako neskôr (roku 1019) uhorský kráľ Štefan I. obnovil kláštor svätého Hadriána, ktorý stál v Blatnohrade už v 2. polovici 9. storočia. Pozri pozn. 37, 38 a 39.

²⁹ T. Štefanovičová, *Bratislavský hrad v 9.–12. storočí*, Bratislava 1975, s. 70–73. Táže, *K niektorým otázkam stavebnej techniky a proveniencie veľkomoravskej architektúry*, „Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského” *Historica* 26 (1975), s. 25–38. T. Štefanovičová a kolektív, *Najstaršie dejiny Bratislavy*, s. 298–302. A. Fiala, *Výtvarný prejav staroslovanskej baziliky na Bratislavskom hrade*, [in:] *Byzantská kultúra a Slovensko. Zborník štúdií, zostavovateľ V. Turčan*, „Zborník Slovenského národného múzea”. *Archeológia. Supplementum* 2 (2007), s. 103–113.

³⁰ V. Vavřínek, *Církevní misie v dějinách Velké Moravy*, Praha 1963, s. 39–40. Tenže, *Study of the Church Architecture from the Period of the Great Moravian Empire*, „*Byzantinoslaviaca*” 25 (1964), s. 288–301. F. Dvorník, 1970, s. 95–104. J. Poulik, *Mikulčice*, s. 104–108, 117–119. L. Leciejewicz, *Great Moravia and Venice in the 9th century*, [in:] *Central Europe in 8th – 10th Centuries*, ed. D. Čaplovič, J. Doruľa, s. 115–120. R. Kožíak, *Misionári z „Grécka” a kresťanstvo na Veľkej Morave pred príchodom Konštantína a Metoda*, „Zborník Fakulty humanitných vied UMB”, Sekcia spoločenskovedná IV, Banská Bystrica 2000, s. 120–127. T. Štefanovičová, *Príspevok k počiatkom včasnostredovekej sakrálnej architektúry na Slovensku*, [in:] *Staroměstská výročí*, sestavil L. Galuška, s. 47–49. Táže, *Architektúra Veľkej Moravy v európskom kontexte*, [in:] *Velká Morava mezi Východem a Západem*, „Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno” 17 (2001), s. 398–402. Táže, *K vývoju šperku adriatickej a stredodunajskej oblasti v prvej polovici 9. storočia*, [in:] *Zborník na počesť Dariny Bialekovej*, ed. G. Fusek, Nitra 2004, s. 389–395. A. Fiala, *Výtvarný prejav*, s. 105.

³¹ *Magnae Moraviae fontes historici* III. *Diplomata, epistolae, textus historici varii*, curaverunt D. Bartoňková, L. Havlík, J. Ludvíkovský, R. Večerka, Brno 1969, *Diplomata* 1, 2, s. 15–19. Mnisi tohoto kláštora postavili na pozemku, ktorý im v Grunzvítigau

troskách vyrástlo opevnenie. Na prelome 10. a 11. storočia vyrástol nad základmi veľkomoravského kostola a mladšieho opevnenia nový kostol, ktorý zdedil pôvodné zasvätenie³², presne tak, ako biskupská katedrála v Nitre zdedila svätoemerámske patrocínium, ktoré mal už pôvodný Pribinov kostol roku 828.

Dvorce Kostolec v Ducovom³³ a Jurko nad Nitrianskou Blatnicou³⁴ boli veľmi podobné. Mali rovnakú líniu diaľkovej cesty, palisádovú hradbu a rotundu. Obe rotundy majú úplne zhodný pôdorys a rozmery a pri oboch sa rozkladal cintorín. To svedčí, že obe rotundy a oba dvorce vznikli v rovnakej dobe. Ak vieme, že dvorec v Ducovom vznikol okolo polovice 9. storočia, to isté musíme predpokladať aj o dvorci nad Nitrianskou Blatnicou. Dvorec a rotunda v Ducovom, zasvätená asi svätému Michalovi archanjelovi, zanikli niekedy v 2. tretine 10. storočia (podľa rádiouhlíkového merania medzi rokmi 940–970). Okolo rozpadávajúcej sa rotundy sa pochovávalo až do začiatku 15. storočia a potom znova od 2. polovice 16. až do 1. polovice 19. storočia³⁵. Dvorec nad Nitrianskou Blatnicou zanikol, okolo rotundy, ktorú v 11. alebo 12. storočí prestavali v románskom slohu, sa pochovávalo, slúžila dedinskému sídlisku, ktoré vyrástlo po zániku dvorca a zaniklo v 1. polovici 13. storočia³⁶.

---

vo Východnej marke v marci 828 daroval cisár Ľudovít Pobožný, „kostol a iné budovy”. MMFH III, *Diplomata* 9, s. 24–27. H. Wolfram, *Österreichische Geschichte 378–907*, s. 89, 120–121, 310, 361, 364, 406, pozn. 375, 420, pozn. 354.

³² T. Štefanovičová a kolektív, *Dóm sv. Martina v Bratislave. Archeologický výskum 2002–2003*, Bratislava 2004, s. 10–11.

³³ A. Rutt kay, *Ducové. Veľkomoravský veľmožský dvorec a včasnostredoveké pohrebisko*, [in:] *III. medzinárodný kongres slovanskej archeológie, Bratislava 7.–14. september 1975*, Nitra 1975. Tenže, *Výsledky výskumu v Ducovom na Kostolci v rokoch 1968–1972 a 1975*, AVANS v roku 1975, Nitra 1976, s. 190–196. Tenže, *Mittelalterlicher Friedhof in Ducové, Flur Kostolec*, Bez. Trnava: *Beitrag zum Studium der Beziehungen zwischen den sog. Reihengräberfeldern und Kirchenfriedhöfen vor dem 13. Jh.*, [in:] *Etnische und kulturelle Verhältnisse an der mittleren Donau vom 6. bis 11. Jahrhundert*, hrsg von D. Bialeková, J. Zábojník, Bratislava 1996, s. 391–408. Tenže, *Významné archeologické lokality z včasného stredoveku v oblasti Považského Inovca*, [in:] *Bojná*, edd. K. Pieta, A. Rutt kay, M. Rutt kay, s. 191–201.

³⁴ A. Rutt kay, *Správa o výskume v Nitrianskej Blatnici v roku 1980*, AVANS v roku 1980, Nitra 1981, s. 256–260. Tenže, *Významné archeologické lokality*, s. 191–201.

³⁵ A. Rutt kay, *Problematika historického vývoja na území Slovenska v 10.–13. storočí z hľadiska archeologického bádania*, [in:] *Velká Morava a počátky československé státnosti*, Praha–Bratislava 1985, s. 170, 172.

³⁶ A. Rutt kay, *Dvorce v 9. až 13. storočí*, [in:] *Slovensko vo včasnóm stredoveku*, edd. A. Rutt kay, M. Rutt kay, P. Šalkovský, Nitra 2002, s. 137–143. Tenže, *Archeologický výskum cirkevných architektúr a christianizácia*, tamže, s. 169–171. Tenže, *Frühmittelalterliche*

Roku 852 salzburský arcibiskup Liupram poslal do Blatnohradu (Zalavár – Vársziget) „majstrov zo Salzburgu, murárov a maliarov, kováčov a tesárov”, ktorí „vnútri Pribinovho hradu” vybudovali kostol svätého Hadriána³⁷, pri ktorom vyrástol kláštor³⁸. Uhorský kráľ Štefan I. tento kláštor obnovil a v rokoch 1019 a 1024 ho obdaroval rozsiahlym majetkom³⁹. V 9. storočí v Päťkostolí opravili a znova vymaľovali antickú cellu trichoru⁴⁰. Bol to zrejme onen kostol, ktorý na želanie panónskeho kniežat'a Pribinu v Päťkostolí (*ad Quinque basilicas*) okolo roku 855 vysvätil salzburský arcibiskup⁴¹. Na starú kresťanskú tradíciu, ktorá má svoj počiatok v antickej Sopianae, nadviazal Štefan I. a roku 1009 založil v Päťkostolí biskupstvo⁴². Spomínaná cella trichora sa ocitla uprostred biskupského hradu, blízko biskupskej katedrály⁴³.

Uhorsko zdedilo len málo veľkomoravských a karolínskych kostolov. Zachovanou veľkomoravskou stavbou je kostol svätej Margity v Kopčanoch

---

Gesellschaftliche Eliten im Gebiet der Slowakei und ihre Sitze, [in:] *Die frühmittelalterliche Elite*, hrsg. P. Kouřil, s. 230–246. Veľkomoravský počiatok môže mať aj Skalka pri Trenčíne a rotunda na Trenčianskom hrade. M. Hanuliak, *Skalka nad Váhom a jej význam v dejinách osídlenia trenčianskeho mikroregiónu*, „Slovenská archeológia” 46 (1998), č. 2, s. 309–331. J. Vavruš, *Hradisko a hrad v Trenčíne, jeho význam a postavenie v dejinnom vývoji*, [in:] *Slovensko a európsky juhovýchod. Medzikultúrne vzťahy a kontexty. Zborník životnému jubileu Tatiany Štefanovičovej*, edd. A. Avenarius, Z. Ševčíková, Bratislava 1999, s. 385–395.

³⁷ *Conversio Bagoariorum et Carantanorum. Das Wei3buch der Salzburger Kirche über die erfolgreiche Mission in Karantien und Pannonien*, ed. H. Wolfram, Wien–Köln–Graz 1979, s. 54–55, 135, MMFH III, s. 314–315.

³⁸ Kláštor svätého Hadriána v Blatnohrade spomína listina sfaľovaná okolo roku 977, ktorá sa hlási do roku 885: *ad Mosapurch abbaciam, ubi sanctus Adrianus martir requiescit, quam antecessores nostri ad iam dictum monasterium tradiderunt*. MMFH III, *Diplomata* 110, s. 125.

³⁹ *Diplomata Hungariae antiquissima* I, ed. Gy. Györffy, Budapestini 1992, n. 14, 17, s. 86–92, 98–102. *Annales Posonienses ad a. 1019*, SRH I, s. 125. E. Mihályi, *Szent István monostorai*, [in:] *Szent István emlékkönyv*, szerkesztete J. Serédi, Budapest 1938, s. 215–218. Gy. Györffy, *István király és műve*, Budapest 1977, s. 324–325. E. Tóth, *Szent Adorján és Zalavár, „Századok”* 133 (1999), 1. szám, s. 3–40. B.M. Szóke, *Christliche Denkmäler in Pannonien aus der Karolingerzeit*, [in:] *Christentum in Pannonien im ersten Jahrtausend*, szerkesztő R. Müller, „Zalai Múzeum” 11 (2002), s. 250–266.

⁴⁰ F. Fülep, *Neuere Ausgrabungen in der Cella Trichora von Pécs*, „Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae” 11 (1959), s. 415–416. Tenze, *Sopianae. Die Stadt Pécs zur Römerzeit*, Budapest 1975, s. 30–32. Á.Cs. SÓS, *Die slawische Bevölkerung Westungarns im 9. Jahrhundert*, „Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte” 22 (1973), s. 315–316.

⁴¹ *Conversio* 11, ed. H. Wolfram, s. 54–55, 136. MMFH III, s. 315–316.

⁴² DHA I, ed. Györffy, n. 9/I, II, s. 54–59. J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 99, 103–104, 231, 235.

⁴³ Biskupskú katedrálu svätého Petra dal postaviť až uhorský kráľ Peter Orseolo. Simonis de Keza *Gesta Hungarorum* 53. SRH I, s. 178. *Chron. Hung. comp. saec. XIV.* 85, SRH I, s. 343.

a azda i rotunda svätého Juraja nad Nitrianskou Blatnicou. Po pokrstení Uhorska vyrástol v Bratislave nad základmi veľkomoravského kostola nový kostol svätého Salvátora. Aj nitrianska bazilika svätého Emeráma a zoborský kláštor svätého Hypolita sú pokračovateľmi svojich veľkomoravských predchodcov. Z vyše 30-tich kostolov, ktoré vyrástli v Panónskom kniežatstve v dobe Pribinovej a Koceľovej vlády⁴⁴, sa obnovy dočkal kostol a kláštor svätého Hadriána v Blatnohrade a azda i kostol v Päťkostolí. Menšie zvyšky veľkomoravského a karolínskeho kresťanstva v pohanskom Uhorsku teda pretrvávali⁴⁵. Neboli však rozhodujúcim základom pre budúce uhorské kresťanstvo. Pasovský biskup Pilgrim v liste pápežovi z roku 973 hovorí síce o početných kresťanoch v Gejzovom Uhorsku, tí však „boli sem privlečení zo všetkých končín sveta ako zajatci“⁴⁶.

3. Pokrstenie Uhorska. Vesprímske biskupstvo

Sedmohradský knieža Ďula (Gyula) I. navštívil roku 953 Konštantínopol a prijal tam krst. Konštantínopolský patriarcha vysvätil mnícha Hierothea za uhorského biskupa a poslal ho s Ďulom do Sedmohradska. Hierotheos pokrstil Ďulovu rodinu a začal krstiť jeho kniežatstvo⁴⁷. Ďula dal postaviť vo svojom kniežacom sídle v Albe Iulii (Gyulafehérvár) kostol zasvätený archanjelovi Michalovi, neskôr povýšený a prestavaný na biskupskú katedrálu⁴⁸.

---

⁴⁴ *Conversio* 11, 13, ed. H. Wolfram, s. 52–57, 130–131, 133–136, 139–141. MMFH III, s. 312–316, 319–320. MMFH III, *Diplomata* 30, 38, s. 57–61, 68–69. *Annales Iuvavenses maximi ad a. 874. Annales sancti Rudberti Salisburgenses ad a. 874. Auctarium Gartense ad a. 874*, [in:] *Magnae Moraviae fontes historici IV. Leges, textus iuridici*, suplementa, curaverunt D. Bartoňková, K. Kaderka, L. Havlík, J. Ludvíkovský, J. Vašica, E. Večerka, Brno 1971, s. 383, 402, 425. J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 101–105.

⁴⁵ Zvyšky veľkomoravského a karolínskeho kresťanstva v Karpatskej kotline pretrvali podobne ako u románskych provinciálov, ktorí boli kresťanmi aj v dobe avarskej nadvlády. Ich centrom bola niekdajšia rímska pevnosť Valcum (v dnešnej Fenékpuzste). R. Müller, *Über die Herkunft und Ethnikum der Keszthely-Kultur*, [in:] *Ethnische und kulturelle Verhältnisse*, hrsg von D. Bialeková, Zábojník, s. 75–82. J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 100–101.

⁴⁶ *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae* 1, ed. R. Marsina, Bratislava 1971, n. 44, s. 42.

⁴⁷ *Ioannes Skylitzes* 5, *Az Árpád-kori magyar történet bizanci forrásai*, ed. Gy. Moravcsik, Budapest 1988, s. 85–86.

⁴⁸ Gy. Györffy, *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza* II, Budapest 1987, s. 155–156. A. Mező, *Patrocíniumok a középkori Magyarországon*, Budapest 2003, s. 285–286.

Roku 972 uhorský knieža Gejza požiadal cisára Ota I. o misionárov. Cisár dal za misijného biskupa vysvätiť jedného z mníchov kláštora v Sankt Gallene Bruna. Bruno (Prunwart) sa v Pasove postavil na čelo misie, ktorú podľa cisárovho želanja zaopatril a vypravil pasovský biskup Pilgrim. Ešte v roku 972 prišiel Bruno do Uhorska a pokrstil knieža Gejzu, jeho rodinu a asi 5-tisíc spomedzi urodzenejších Uhrov⁴⁹.

Nepochybne pri príležitosti krstu dal uhorský knieža Gejza postaviť vo svojom kniežacom sídle v Ostrihome kostol svätého Štefana⁵⁰. Svätý Štefan prvomučeník bol patrónom pasovského biskupstva. Úctu k svätému Štefanovi, ktorý sa stal patrónom prvého arpádovského kostola v Ostrihome a ktorého meno dostal pri krste knieža Gejza⁵¹ a neskôr i jeho syn Vajk (*asi 979), priniesli do Uhorska bavorskí misionári z Pasova.

Tak, ako kedysi v Etelközé vládla maďarsko-turecká dvojjazyčnosť, spomínaná Konštantínom Porfyrogenetom⁵², v Karpatskej kotline sa rozšírila dvojjazyčnosť maďarsko-slovanská, po ktorej ostalo v maďarčine okolo 1300–1600 slov slovanského pôvodu⁵³. Pasovskí misionári sa nemuseli namáhať s úplne cudzou maďarčinou a novú vieru šírili v Uhorsku slovanským

---

Kurze Geschichte Siebenbürgens, hrsg. B. Köpeczi, Budapest 1990, s. 158–159. Predchodcom katedrály bola rotunda, ktorej základy archeológovia datovali do poslednej tretiny 10. storočia. G. Entz, *A gyulafehérvári székesegyház*, Budapest 1958, s. 55–56, 71–73, 75–77. V. Gervers-Molnár, *A középkori Magyarországi rotundái*, Budapest 1972, s. 52, obr. 35.

⁴⁹ Gy. Györffy, *István király*, s. 67–78. Tenže, *König Stephan der Heilige*, Budapest 1988, s. 61–76. *Magyarország története. Előzmények és magyar történet 1242-ig* I/1, Budapest 1987, s. 727–732.

⁵⁰ Podľa neskoršieho svedectva kanonickej vizitácie ostrihomského hradného prepoštvu pri kostole sv. Štefana z roku 1397 *dictam ecclesiam esse fundatam ante tempora beati regis Stephani, scilicet per dominum Geyzam regem, patrem eiusdem, qui construxit etiam castrum Strigoniense – Monumenta ecclesie Strigoniensis* I, ed. F. Knauz, Strigonii 1874, n. 1, s. 30. A. Pór, *Az Esztergom-várbeli Szent István első vértanúról nevezett prépostság története*, [in:] *A Szent-István-társulat tudományos és irodalmi osztályának felolvasó üléseiből*, Budapest 1909, s. 105. Gy. Györffy, *ÁMF* II, s. 237. Tenže, *István király*, s. 68–71, 97. A. Mező, *Patrocíniumok*, s. 125–126. L. Zolnay, *A középkori Esztergom*, Budapest 1983, s. 64, 68, 73.

⁵¹ L. Gyula, *Die Anfänge der ungarischen Münzprägung*, „Annales Universitatis Scientiarum Budapestiniensis de Rolando Eötvös nominatae”, Sectio historica IV, Budapest 1962, s. 39–43.

⁵² Konstantinos Porfyrogenetos, *De administrando imperio* 39. *Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai*, ed. Gy. Moravcsik, s. 46. *MMFH* III, s. 394.

⁵³ P. Bujnák, *Obrátenie Maďarov na vieru kresťanskú*, [in:] *Ríša Veľkomoravská. Sborník vedeckých prác*, zostavil J. Stanislav, Praha–Bratislava 1933, s. 377–409. I. Kniezsa, *A magyar nyelv szláv jövevényszavai* I/1–2, Budapest 1955.

jazykom, ktorý už dávno poznali. Preto pasovský biskup Pilgrim pokladal Uhorsko za slovanskú provinciu: „Stalo sa teda, že skoro celý národ Uhrov je ochotný prijať svätú vieru, avšak aj iné provincie Slovanov sú hotové dať sa na vieru“⁵⁴. Maďari, ktorí už dve generácie sídlili medzi Slovanmi a spolu s nimi prijímali krst, rozumeli ich jazyku a naučili sa od bavorských misionárov aj slovanské mená kresťanských sviatkov a slovanské náboženské a cirkevné názvy⁵⁵.

Roku 997 Gejzov syn a nástupca Štefan splnil svoj sľub, ktorý dal svätému Martinovi, že obdaruje jemu zasvätený panonhalmský kláštor, ak s jeho pomocou zvíťazí nad šomoďským kniežaťom Kopáňom. Panonhalmskému kláštoru daroval cirkevný desiatok z celého Šomoďského komitátu, ktorý vyňal z právomoci vesprímskeho biskupstva⁵⁶. Vesprímske biskupstvo, ktoré vzniklo ešte pred Kopáňovou vzbурou, bolo prvým uhorským biskupstvom. Jeho vznik súvisí s príchodom misijného biskupa Bruna do Uhorska roku 972 a s vtedajšou vlnou zakladania nových biskupstiev za východnými hranicami ríše Ota I. Roku 968 vzniklo poznanské biskupstvo⁵⁷, roku 973 pražské biskupstvo⁵⁸ a pravdepodobne v tom istom čase moravské biskupstvo, spomínané jediný krát roku 976⁵⁹.

⁵⁴ *Factum est ergo, ut pene cuncta Ungrorum natio sit prona ad percipiendum fidem sanctam, sed alie Sclavorum provintie ad credendum prompte*, CDES 1, ed. R. Marsina, n. 44, s. 42.

⁵⁵ P. Bujnák, *Obrátenie Maďarov*, s. 383–395. Gy. Györffy, *István király*, s. 72. MT I/1, s. 731.

⁵⁶ Roku 1002 dal toto rozhodnutie spisomniť v darovacej listine: *supranominati comitatus decimationem [...] quod in prediis eorum excresceret, ne parrochiano episcopo pertinere videretur, sed magis abbati eiusdem monasterii [...] absque ulla mora subiugatem. [...] Et ne adhuc aecclesia Sancti Michaelis vacua esse videretur, vel episcopus parrochianus iniurias querimoniae sue in collectione decimationis pateretur [...]*. Spomínaná *aecclesia Sancti Michaelis* je vesprímske biskupstvo, ktorého biskupská katedrála je zasvätená svätému Michalovi. Na okraji listiny je poznámka z 13. storočia: *contra episcopos Vesprimienses quod nichil de decimis Symigiensibus vel etiam occasione earum debent a nobis exigere*. DHA I, ed. Gy. Györffy, n. 5/I, II, s. 25–41.

⁵⁷ G. Labuda, *Studia nad początkami państwa polskiego II*, Poznań 1988, s. 426–474. S. Trawkowski, *Początki Kościoła w Polsce za panowania Mieszka I*, [in:] *Polska Mieszka I*, Poznań 1993, s. 51–72.

⁵⁸ V. Novotný, *České dějiny I/1. Od nejstarších dob do smrti knížete Oldřicha*, Praha 1912, s. 583–588. O. Králík, *Kosmova kronika a předchozí tradice*, Praha 1976, s. 157–168. D. Třeštík, *Sv. Vojtěch a formování střední Evropy*, [in:] *Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa*, ed. D. Třeštík, J. Žemlička, Praha 1998, s. 85–88.

⁵⁹ *Iudicium archiepiscopi Mogutiensis*, [in:] *Magnae Moraviae fontes historici IV. Leges, textus iuridici, suplementa*, curaverunt D. Bartoňková, K. Kaderka, L. Havlík, J. Ludvíkovský, J. Vašica, E. Večerka, Brno 1971, s. 127–128.

4. Gejza a Šarolta. Svätý Michal a svätý Juraj vo Vespríme

Sedmohradský knieža Ďula I. mal neobyčajne krásnu dcéru Šaroltu, ktorá sa (asi roku 967) vydala za Gejzu, syna hlavného uhorského kniežat'a Takšoňa. Po Takšoňovej smrti (asi 971) zdedil Gejza najvyššiu vládu v Uhorsku a usídlil sa v Ostrihome⁶⁰. Jeho manželka Šarolta, tak ako manželky nasledujúcich uhorských kráľov⁶¹, si za svoje sídlo zvolila Vesprím⁶².

Gejzova manželka Šarolta, ktorá pochádzala z kresťanskej rodiny sedmohradského kniežat'a, bola veľmi energická a mala silný vplyv na svojho manžela. Podľa Bruna z Querfurtu „celú krajinu ovládala mužskou rukou a čo patrilo mužovi, tomu sama vládla“. Ak v Uhorsku „za jej vlády počalo kresťanstvo“⁶³, bola to ona, kto presvedčil Gejzu, aby pozval misionárov a dal pokrstiť Uhorsko. Zároveň sa postarala, aby prvé uhorské biskupstvo malo sídlo v jej Vespríme a aby ho zasvätili práve archanjelovi Michalovi, ktorý ju sprevádzal a chránil už od jej narodenia a bol jej veľmi blízky⁶⁴. Uhorský knieža Gejza by najradšej ostal pohanom. Veď aj po prijatí krstu obetoval pohanským bohom a bol za to karhaný „od svojho biskupa (*ab antistite suo*)“⁶⁵, nepochybne od vesprímskeho biskupa Bruna.

Svätý Michal nebol jediný svätec, ktorý chránil Šaroltin Vesprím: „svätý Imrich [...] vstúpil do najstarobylejšieho a najstarodávnejšieho (*vetustissimam et antiquissimam*) kostola, ktorý bol vybudovaný na Vesprímskom

⁶⁰ J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 432–433, pozn. 1101, 1107.

⁶¹ J. Gutheil, *Az Árpád-kori Veszprém*, *Veszprém* 1977, s. 52, 53, 69–71, 86–105.

⁶² J. Gutheil, *Az Árpád-kori Veszprém*, s. 38–39, 41 J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 208.

⁶³ Bruno Z Querfurtu, *Život svätého Vojtěcha. Legenda Nascitur purpureus flos XXIIIa*, Praha 1996, s. 92–93. Šaroltinu energickú povahu spomína aj Thietmar. Thietmari Merseburgensis episcopi *Chronicon* VIII 4, curavit W. Trillmich, Berlin 1960, s. 444–445.

⁶⁴ Svätého Michala vo Vespríme spomína už panonhalmská listina. Štefan I. hneď po Kopaňovej porážke roku 997 vyňal z právomoci vesprímskeho biskupstva, spomínaného ako *aeclesia Sancti Michaelis*, desiatky z územia Šomoďského komitátu a daroval ich panonhalmskému kláštora. Pozri pozn. 56. A. Mező, *Patrociniumok*, s. 304–307.

⁶⁵ *Hic Deo omnipotenti vanisque deorum illusionibus immolans, cum ab antistite suo ob hoc accusaretur, divitem se et ad haec facienda satis potentem affirmavit*. Thietmari *Chronicon* VIII 4, cur. W. Trillmich, s. 444–445. Gejzov *antistitis* bol biskupom. Ak by bol len obyčajným kňazom, sotva by mohol karhať knieža a to až tak, že o tom vedeli aj v zahraničí a saský kronikár Thietmar o tom mohol písať. Podľa Gy. Györffyho bol týmto Gejzovým biskupom Bruno, totožný s neskorším prvým uhorským arcibiskupom Dominikom. Gy. Györffy, *István király*, s. 76.

hrade (in Besprimiensi civitate) k úcte Kristovho najdrahšieho Juraja”⁶⁶. Vesprímsky kostol svätého Juraja, ktorý navštívil knieža Imrich (†1031), bola rotunda, z ktorej sa dodnes zachoval nepatrný kus juhovýchodnej steny okrúhlej lode so stopami okrúhlej apsidy na východnej strane. V 13. storočí postavili presne na jej mieste oktagonálnu kaplnku, ktorá prevzala patrocínium svätého Juraja⁶⁷.

Vesprímska rotunda svätého Juraja bola najstarobylejšia a najstarodávnejšia spomedzi všetkých významných uhorských kostolov, ktoré stáli v dobe kniežat’a Imricha. Bola teda staršia ako susedný chrám svätého Michala⁶⁸. Šarolta chcela mať vo Vespríme svojho obľúbeného svätca⁶⁹, preto vesprímske biskupstvo neprevzalo staršie vesprímske patrocínium svätého Juraja. Ak patrocínium svätého Juraja bolo vo Vespríme omnoho skôr ako biskupské patrocínium svätého Michala, muselo tam byť už dávno pred príchodom kňažnej Šarolty, ktorá svätého Michala do Vesprímu v čase krstu Arpádovcov dotiahla. Ak svätý Juraj bol vo Vespríme už pred príchodom Šarolty, má určite dávny preduhorský pôvod, pretože v predošlom pohanskom období by sotva niekto staval nový kostol. Svätý Michal je teda arpádovské patrocínium⁷⁰, vesprímske biskupstvo ho nezdedilo zo starších preduhorských čias⁷¹

⁶⁶ *Legenda sancti Emmerici ducis* 4, SRH II, s. 453–454.

⁶⁷ K.H. Gyürky, *Die St. Georgs – Kapelle in der Burg von Veszprém. Bericht über die Ausgrabungen im Jahre 1957 und ihre wissenschaftliche Ergebnisse*, „Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungariae” 15 (1963), s. 341–408. *Magyarország régészeti topográfiaja* 2, főszerkesztő L. Gerevich, *Veszprém megye régészeti topográfiaja*, szerkesztő I. Éri, A veszprémi járás; írta I. Éri, M. Kelemen, P. Németh, I. Torma, Budapest 1969, s. 227–230. Á.Cs. Sós, *Die slawische Bevölkerung*, s. 149–153. V. Gervers-Molnár, *A középkori Magyarország rotundái*, s. 10, 28, 30, 61, 62, 103. J. Gutheil, *Az Árpád-kori Veszprém*, s. 74–85. A. Mező, *Patrocíniumok*, s. 113–114.

⁶⁸ Biskupskú katedrálu svätého Michala dala postaviť kráľovná Gizela. *Legenda maior Sancti Stephani regis* 9, SRH II, s. 384–385. *Legenda Sancti Stephani regis ab Hartvico episcopo conscripta* 10, SRH II, s. 415. J. Gutheil, *Az Árpád-kori Veszprém*, s. 58–66. V čase Imrichovej návštevy Vesprímu ešte nestála alebo nebola hotová. Ak by už stála a slúžila, Imrich by v prvom rade navštívil ju.

⁶⁹ Aj Pribinova varovská manželka priniesla do Nitry kult svätého Emerámma, obľúbený v jej rodine. J. Steinhübel, *Die Kirchenorganisation in Neutra*, s. 65–69. Tenže, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 76–79.

⁷⁰ Archanjel Michal sa v arpádovskom Uhorsku stal obľúbeným svätcom. E. Tóth, *Zu den historischen Problemen*, s. 118. S. Török, *Mi volt a neve a három kabar törzsnek?*, „Századok” 116 (1982), 5. szám, s. 993, 1042–1045, 1058–1059. A. Mező, *Patrocíniumok*, s. 278–308.

⁷¹ V Koceľovom Panónskom kniežatstve, v južnom Zadunajsku, bolo miesto zvané *Ortahu*. *Ad Ortahu* ležal jeden z Koceľových majetkov, na ktorom 1. januára 865 salzburský

a svätý Juraj sa do Vesprímu dostal ešte pred obsadením Zadunajska Maďarmi roku 900, čiže v dobe veľkomoravskej. Rotunda svätého Juraja muse-la stáť už v 9. storočí a slúžila vesprímskym kresťanom aj po obsadení Za-dunajska Maďarmi.

Svätý Juraj bol síce v Bavorsku, a to predovšetkým v regensburskej diecé-ze, obľúbený už v 9. storočí⁷², medzi patrocíniami Pribinových a Koceľových kostolov v Panónii, známych z Conversia, ho však nenachádzame, tak ako ho nenachádzame ani na celom území bavorských pohraničných mariiek. Ak vesprímska rotunda bezpečne nie je karolínskou stavbou⁷³ a jej patrocínium nie je bavorského pôvodu a ak skutočne stála už v 9. storočí, môžeme uva-žovať o jej veľkomoravskom pôvode⁷⁴. Vďaka kresťanom, sústredeným okolo

---

arcibiskup vysvätil kostol svätého Michala archanjela. *Conversio* 13, ed. H. Wolfram, s. 56–57. MMFH III, s. 319. Ak archanjel Michal bol vo Vespríme arpádovským patrocí-niom, Ortahu s Koceľovým kostolom svätého Michala nemôže byť totožné s Vesprímom, ako si myslia Th. von Bogyay, J. Gutheil, H. Wolfram a A. Uzsoki. Th. Bogyay, *Die Kirche-norte der Conversio Bagoariorum et Carantanorum, Methoden und Möglichkeiten ihrer Lo-kalisierung, „Südost-Forschungen“* 19 (1960), s. 58–59, 67–70. Tenže, *Kontinuitätsproble-me im karolingischen Unterpannonien. Methodios Wirken in Mosapurc im Lichte der Quel-len und Funde. Das östliche Mitteleuropa in Geschichte und Gegenwart*, Wiesbaden 1966, Abb. 2, s. 66. Tenže, *Die Salzburger Mission in Pannonien aus der Sicht der Archäologie und der Namenkunde. Salzburg und die Slawenmission. Zum 1100, [in:] Todestag des hl. Metho-dius. Beiträge des internationalen Symposiums von 20. bis 22. September 1985 in Salzburg*, hrsg. H. Dopsch, Salzburg 1986, s. 287–288. J. Gutheil, *Az Árpád-kori Veszprém*, s. 24, 27. H. Wolfram, *Conversio*, s. 140–141. A. Uzsoki, *A veszprémi püspökség szent Mihály patrocínium*, [in:] *Egyházak a változó világban*, szerkesztette I. Bárdos, M. Beke, A nemzet-közi egyháztörténeti konferencia előadásai, Esztergom 1991, s. 87. Totožnosť Ortahu s Vesprímom spochybnili a odmietli K.H. Gyürky, P. Váczy, E. Tóth, I. Bóna a D. Třeštík. K.H. Gyürky, *Die St. Georg – Kapelle*, s. 366. P. Váczy, *Karolingische Kunst in Pannonien. Der Cundpald – Kelch. Évolution générale et développements régionaux en développements régio-naux en l’histoire de l’art*, [in:] *Artes du XXII Congrès international de l’art*, Tome II, Bu-dapest 1972, s. 328. H. Tóth, *Zu den historischen Problemen der Stadt Savaria und ihrer Um-gebung zwischen dem 4. bis 9. Jahrhundert*, „*Folia Archaeologica*” 27 (1976), s. 117–118. I. Bóna, *A népvándorlások és a korai középkor története Magyarországon*, [in:] MT I/2, Bu-dapest 1987, s. 1602. D. Třeštík, *Vznik Velké Moravy. Moravané, Čechové a střední Evropa v letech 791–871*, Praha 2001, s. 292.

⁷² O rozšírení kultu svätého Juraja v 9.–11. storočí pozri J. Sláma, *Svatojiřské kostely na raně středověkých hradištích v Čechách*, „*Archeologické rozhledy*” 29 (1977), č. 2, s. 269–280. P. Ratkoš, *Christianizácia Veľkej Moravy pred misiou Cyrila a Metoda*, „*Historický časopis*” 19 (1971), č. 1, s. 78.

⁷³ E. Tóth, *Zu den historischen Problemem*, s. 118.

⁷⁴ Svätý Juraj mal svoje kostoly aj na Veľkej Morave. Jeden z nich stál priamo v jednom z jej centier, v dnešnom Uherskom Hradišti. L. Galuška, L. Poláček, *Církevní architektura*,

svätého Juraja, ktorého rotunda pretrvala vo Vespríme od veľkomoravských čias⁷⁵, mohol byť Vesprím pre Gejzovu manželku Šaroltu, ktorá sa narodila a vyrástla v kresťanskej rodine sedmohradského kniežata, veľmi príťažlivý. Azda práve preto si ho zvolila za svoje sídlo. Aj keď biskupskú katedrálu vo Vespríme začala stavať až kráľovná Gizela, o zasvätenie biskupstva a tým aj budúcej katedrály archanjelovi Michalovi sa postarala už Šarolta a to nepochybne už pri jeho založení⁷⁶.

5. Severín a Karolda

Okrem svätého Štefana malo pasovské biskupstvo vo veľkej úcte aj svätého Severína, ktorý v niekdajšom Pobrežnom Noriku, čiže na území neskoršej pasovskej diecézy pôsobil až do svojej smrti roku 482⁷⁷. O Severína a jeho dobu sa mimoriadne zaujímal práve pasovský biskup Pilgrim, ktorý roku 972 svojich misionárov poslal v Brunovom sprievode do Uhorska. Pilgrim, ktorý túžil po arcibiskupskej hodnosti a ktorého nároky siahali ďaleko na východ⁷⁸, chcel rozšíriť úctu oboch svätcov na územia, ktoré mali patriť k jeho

s. 116. Veľkomoravský pôvod môže mať aj dodnes stojaca rotunda svätého Juraja nad Nitrianskou Blatnicou. A. Ruttkay, *Dvorce v 9. až 13. storočí*, s. 140–142.

⁷⁵ Dokladom veľkomoravsko-uhorskej kontinuity aspoň niektorých kostolov v Uhorsku je kaplnka svätej Margity v Kopčanoch a snáď i rotunda svätého Juraja nad Nitrianskou Blatnicou. Pozri pozn. 4, 34, 35, 36.

⁷⁶ Aj biskupské katedrály vo Vacove a Päťkostolí začali stavať až približne 40 a 70 rokov po založení týchto biskupstiev. Biskupskú katedrálu, zasvätenú Panne Márii, dal vo Vacove postaviť hneď po svojej korunovácii roku 1074 Gejza I. *Chron. Hung. comp. saec. XIV.* 124, SRH I, s. 394–395. Biskupskú katedrálu svätého Petra dal v Päťkostolí postaviť Peter Orseolo. Simonis de Keza *Gesta Hungarorum* 53, SRH I, s. 178. *Chron. Hung. comp. saec. XIV.* 85, SRH I, s. 343. Obe biskupstvá založil v rokoch 1000 a 1009 Štefan I. V. Múcska, *About the First Hungarian Bishoprics, [in:] East Central Europe at the Turn of the 1st and 2nd Millenia*, ed. V. Múcska, „Acta historica Posoniensia” 2 (2002), s. 125–126. Tenže, *O prvých uhorských biskupstvách*, „Historický časopis” 51 (2003), č. 1, s. 15–17. J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 224, 231–232. DHA I, ed. Gy. Györffy, n. 9/I, II, s. 54–59.

⁷⁷ Eugippius, *Das Leben des heiligen Severin. Einführung, übersetzung und Erläuterungen* von R. Noll, Berlin 1963. H. Wolfram, *Österreichische Geschichte 378–907*, s. 18–19, 35–57, 366. J. Steinhübel, *Štyri veľkomoravské biskupstvá*, „Slovanské štúdie” 1 (1994), s. 35–36. Tenže, *Die Grossmährischen Bistümer zur Zeit Mojmir II.*, „Bohemia” 37 (1996), H. 1, s. 18–19.

⁷⁸ Pasovský biskup Pilgrim chcel svoje nároky zdôvodniť historicky. Preto sa zaujímal o neskorootické dejiny svojho diecézneho územia, predovšetkým o Severína a študoval

arcidieceze. Preto ďalší Arpádovec, ktorého pohanské meno nepoznáme⁷⁹, dostal pri krste roku 972 meno Severín (maďarsky Szörény), ktoré uhorský kronikár zapísal v skomolenej forme „Zyrind“⁸⁰. Severín „držal kniežatstvo (*ducatum tenebat*)“, presnejšie bol „šomoďský knieža (*dux Symigiensis*)“, tak ako neskôr jeho syn a nástupca Kopáň (*Cupan*, *Koppány*)⁸¹.

Aby Kopáňove nároky na uhorský kniežací stolec, s ktorými vystúpil roku 997, boli oprávnené, musel byť Arpádovec. Zároveň bol so Šaroltou, s ktorou sa chcel hneď po Gejzovej smrti zosobášiť, v bližšom pokrvnom príbuzenstve, pretože kronikár ho obvinil z pokusu o krvismilné manželstvo⁸². Kopáňov otec Severín musel mať za manželku Šaroltinu staršiu sestru Karoldu, ktorú spomína Anonymus⁸³. Inú genealogickú možnosť Kopáňovho pokrvného príbuzenstva so Šaroltou nám písomné pramene neponúkajú. Kopáň bol teda Šaroltiným synovcom. Sobáš s matkinou sestrou mohla cir-

---

aj Severínov životopis. K. Brunner, *Österreichische Geschichte 907-1156. Herzogtümer und Marken. Von Ungarnsturm bis ins 12. Jahrhundert*, Wien 1994, s. 90–95. H. Wolfram, *Salzburg, Bayern, Österreich. Die Conversio Bagoariorum et Carantanorum und die Quellen ihrer Zeit*, „Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung“, Ergänzungsband 31 (1995), s. 397. L.E. Havlík, *Moesie a listy pasovského biskupa Pilgrima*, „Jižní Morava“ 8 (1972), s. 8–11. J. Steinhübel, *Štyri veľkomoravské biskupstvá*, s. 28–29. Tenže, *Die Grossmährischen Bistümer*, s. 11.

⁷⁹ J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 201, 207–208, 432, pozn. 1104, s. 436, pozn. 1150.

⁸⁰ Dedina Szörénd v stolici Krassó sa v rokoch 1323, 1353 a 1363 spomína ako *Zeurin*, *Zeurind* a *Zeurend*. Gy. Györffy, *ÁMF III*, s. 496. Dedina Szörény (Szörém) v Peštianskej stolici je spomínaná v roku 1312 ako *Zeurem*. Gy. Györffy, *ÁMF IV*, Budapest 1998, s. 558. V Pilišskej stolici ležal Szörény (Szörém), spomínaný v roku 1258 a 1271 ako *Zewrem* a *Zeurimi*. *ÁMF IV*, s. 576. Hrad a mesto Turnu-Severín (maďarsky Szörény) na dolnom Dunaji spomína svätogerhardská legenda ako *Zoren*. *Legenda maior Sancti Gerhardi episcopi* 8, SRH II, s. 490. Meno tohto hradu spomína aj Obrázková kronika v tvare *Zeurim* a v rozličných jej rukopisoch aj *Zewren*, *Zewrin*, *Zeurn*, *Seurim*, *Zeurym* – *Chron. Hung. comp. saec. XIV. II* 209, SRH I, s. 497. V nemecky písanej kronike Henricha z Mügelnu je *Zebrun*, *purg Zebrün*, *zerung* a ďalších rukopisoch aj *zebrin*, *zebrym*, *zeuerey*, *tzewrym*, *zevrin*, *sebrin*, *zeurin*, *zewrym*, *zebrin*, *zebrim*, *zeuerin*, *zeuerey* – *Chronicon Henrici de Mügeln* 72, SRH II, s. 220. Ďalšie doklady rozličných tvarov mena Severín v Uhorsku pozri Gy. Kristó, F. Makk, L. Szegfű, *Adatok „korai” helyneveinek ismertetéhez I*, „Acta Universitatis Szegediensis de Atilla József nominatae”, *Acta historica* 44, Szeged 1973, s. 48–49. Meno Kopáňovho otca Zyrind bolo v Uhorsku používaným tvarom kresťanského mena Severín. Severín a jeho syn Kopáň boli teda kresťania tak ako Gejza, Michal a Štefan.

⁸¹ *Chron. Hung. comp. saec. XIV. II* 64, SRH I, s. 312–313.

⁸² Pozri pozn. 81.

⁸³ *Geula genuit duas filias, quarum una vocabatur Caroldu et altera Saroltu*, Anonymi (P. magistri) *Gesta Hungarorum* 27, SRH I, s. 69.

kev na základe biblického zákazu (3. Mojž. 18, 13) považovať za krvismilný. Aj Karolda, keďže bola kresťankou, mala rovnako veľký záujem na pokrstení svojho manžela, ako mala jej sestra Šarolta na pokrstení Gejzu.

6. Michal a jeho bulharská manželka

Po páde bulharského hlavného mesta Preslavi v apríli 971 Arpádovci uzavreli spojenectvo s Komitopulmi, synmi komitu Nikolu, ktorí na začiatku roka 969 odtrhli od Bulharska jeho západnú časť a vytvorili druhý bulharský štát. Najstarší bratia Dávid a Mojsej sídlili v Macedónsku, mladší Áron v Sredeci a najmladší Samuil vo Vidine⁸⁴. Spojenectvo Arpádovcov a Komitopulov potvrdil politický sobáš. Uhorský knieža Gejza mal mladšieho brata Michala⁸⁵. Meno Michal, ktoré Gejzov brat prijal pri krste roku 972, bolo obľúbené v Bulharsku už od roku 866, keď vtedajší bulharský knieža Boris prijal toto meno spolu s krstom⁸⁶. Ak Gejzov brat prijal kresťanské meno, uznávané v Bulharsku, splnil zrejme želanie svojej kresťanskej manželky, ktorá pochádzala z Bulharska.

Bulharský pôvod Michalovej manželky prezrádzajú aj mená oboch jeho synov Ladislava Lysého a Vazula⁸⁷. Basilios, pôvodne cisársky titul, sa stal obľúbeným gréckym a v slovanskej podobe Vasilij aj bulharským osobným menom. Mená Vasilij a Vladislav poznáme z Áronovej rodiny. Áronov syn, jediný, ktorý sa z Áronovej rodiny zachránil, sa volal Ivan Vladislav a stal sa posledným cárom (1015–1018) západobulharskej ríše. Jeden z jeho vnukov sa volal Vasilij⁸⁸. Preto Michalova manželka a matka jeho synov Ladislava a Vazula mohla pochádzať z rodiny štyroch bratov Komitopulov⁸⁹.

⁸⁴ P. Panajotov, *Srednevekovna bălgarska istorija*, Sofija 1992, s. 122.

⁸⁵ *Porro Toxun genuit Geycham et Michaele*. *Chron. Hung. comp. saec. XIV. II 63, SRH I, s. 311.*

⁸⁶ J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 400–401, pozn. 671. Meno Michal dal svojmu najstaršiemu synovi aj bulharský knieža a potom cár Simeon (895–927). V. Zlatarski, *Istoriya na bălgarskata dăržava I/2*, Sofija 1971, s. 320. P. Panajotov, *Srednevekovna bălgarska istorija*, s. 101.

⁸⁷ *Michael vero genuit Calvum Ladizlaum et Vazul* – *Chron. Hung. comp. saec. XIV, II 63, SRH I, s. 311.*

⁸⁸ Gy. Moravcsik, *Byzantinoturcica. Sprachreste der Türkvölker in den byzantinischen Quellen 2*, Budapest 1943, s. 89–90. W. Swoboda, *Dynastie bułgarskie*, [in:] *Słownik starożytności słowiańskich*, t. 1, s. 424, tab. 4, s. 426.

⁸⁹ Gy. Győrffy, *István király*, s. 90–91. Tenze, *König Stephan der Heilige*, s. 88. MT I/1, s. 740.

Najväčší záujem o spojenectvo s Uhorskom spomedzi štyroch bratov Komitopulov musel mať Samuil, ktorý sídlil vo Vidine, čiže veľmi blízko Uhorska. Svedčí o tom aj neskorší sobáš jeho syna Gabriela Radomíra s Gejzovou dcérou⁹⁰. Samuil a Gejza ešte pred pokrstením Arpádovcov v roku 972, čiže v roku 971 alebo 972, uzavreli spojenectvo a zjednali sobáš Samuilovej príbuznej (azda sestry) s Gejzovým mladším bratom. Keď 23. marca 973 prišli pred cisára do Quedlinburgu dvanásť Gejzovi poslovia spolu s dvoma bulharskými⁹¹, spojenectvo, potvrdené politickým sobášom, už prinášalo svoje výsledky.

Michalova bulharská maželka, ako aj Gejzova Šarolta a Zyrindova Karolda boli už od útleho detstva kresťanky a svojich pohanských manželov rýchlo a energicky⁹² presvedčili o užitočnosti krstu⁹³. Arpádovský štát, ktorý roku 972 prijal krst, mohol nadviazať na stopu veľkomoravského a karolínskeho kresťanstva, ktoré čiastočne pretrvalo predovšetkým v staronových centrách, akými boli Nitra, Bratislava, Vesprím, Blatnohrad a Päťkostolie.

---

⁹⁰ Samuilov syn Gabriel Radomír sa roku 986 alebo krátko predtým oženil s Gejzovou dcérou. Roku 988 ju však vyhnal a oženil sa s krásnou Irenou, ktorú zajaľoval roku 986 v Larisse. Vyhnaním Gabrielovej arpádovskej manželky uhorsko-bulharské spojenectvo skončilo. Michael potlásai 1, 2, *Az Árpád-kori magyar történet bizanci forrásai*, ed. Gy. Moravcsik, s. 97–98. G. Fehér, *A bolgár egyház kiserletei és hazánkban*, „Századok” 61 (1927), 1. szám, s. 7–11. Sz. Vajay, *Großfürst Geysa von Ungarn. Familie und Verwandtschaft*, „Südstudien” 21 (1962), s. 46–47, 49, 68.

⁹¹ *Annales Hildesheimenses* ad a. 973, contulit G. Waitz. *Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum ex Monumentis Germaniae historicis recusi*, Hannoverae 1878, s. 23. *Annales Altahenses maiores ad a. 973*, recognovit E.L.B. Oefele, [in:] MGH SRG, Hannoverae 1890, s. 11.

⁹² Karolda mohla byť rovnako energická ako jej sestra. Aj Michalova bulharská manželka, ak pochádzala z rodiny bratov Komitopulov, mohla mať rovnako búrlivú povahu ako spomínaní bratia. Jej balkánsky pôvod a rozbúrené rodinné pomery, v ktorých vyrastala, určite na ňu vplývali. Michalova manželka sa starala predovšetkým o pokrstenie Michalovho Nitrianska.

⁹³ Na pohanské kniežatá mali silný vplyv ich kresťanské manželky, ktoré ich dokázali presvedčiť o užitočnosti krstu. Gy. Györfy: *István király*, s. 80–81. Tenže: *König Stephan der Heilige*, s. 75–76. M. Homza, *The Role of Saint Ludmila, Doubravka, Saint Olga and Adelaide in the Conversions of their Countries (The Problem of Mulieres Suadentes, Persuading Women)*. [in:] *Early Christianity in Central and East Europe*, ed. P. Urbańczyk, Warszawa 1997, s. 187–202. Tenže, *Mulieres suadentes. Presvedčajúce ženy. Štúdie z dejín ženskej pannonnickej svätosti v strednej a vo východnej Európe v 10.–13. storočí*, Bratislava 2002. Tenže: *Uhorsko-poľská kronika. Nedocenený prameň k dejinám strednej Európy*, Bratislava 2009, s. 69–72. J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 76–81, 89, 378, pozn. 388, s. 379, pozn. 396. Tenže, *Moravia, Chorváti a Bulhari*, [in:] *Bratia, ktorí menili svet*. Eds. B. Pánis, M. Ruttkay, V. Turčan, Bratislava – Nitra, s. 161–162.

Christianity between Great Moravia and the Hungarian Kingdom. Questions of Continuity and Discontinuity

A Transylvanian Prince Gyula I made a visit to Constantinople in 953, where he was baptised. The Patriarch of Constantinople ordained a monk Hierotheus the Hungarian as a bishop, who later baptised the family of Gyula. He also initiated the process of christianising his principality. Gyula's daughter Sarolt married the Hungarian Prince Géza. Sarolt was very vigorous and she had a strong influence upon her husband. It was her who convinced Géza to invite Christian missionaries to Hungary in 972. She also established the first Hungarian bishopric in her residence of Veszprém. This bishopric was consecrated to the Archangel Michael, to whom also the church in the residence of her father in Alba Iulia (Gyulafehérvár) was dedicated, later rebuilt and honoured with the title of the episcopal cathedral.

Michael was not the only patron saint to protect Veszprém. There was also a rotunda of Saint George, considered a very old one at the time. Sarolt wanted to consecrate some church to Saint Michael in Veszprém, because she used to pray to him in Alba Iulia. That was the reason the bishopric of Veszprém did not accept the older dedication to Saint George. The cult of Saint George was very common in Bavaria during the ninth century, yet we have no evidence of Saint George veneration on the territory of Bavarian border marks – and for the same reason there is no evidence of it among the dedications of Pribina's and Kocel's churches in Pannonia. The rotunda in Veszprém was definitely not erected in Carolingian times and its dedication was not of Bavarian origin. Therefore, we can assume that is of Great Moravian origin.

Another member of the Arpád dynasty was given a name Severin (Hungarian: Szörény) at his baptism in 972, but an old-Hungarian chronicler wrote down his name in the distorted form 'Zyrind'. Severin was the Duke of Szomogy, just as his son and successor, i.e., Koppány. Karolda, Sarolt's older sister is believed to have been his wife. The Hungarian Prince Géza had younger brother Michael. The name Michael, which he took at his baptism in 972, was very popular in Bulgaria already in 866, when Bulgarian Prince Boris took this name at his baptism. If Michael took a Christian name popular in Bulgaria, he could have fulfilled a wish of his Christian wife of probably Bulgarian origin, further indicated by her sons' names, i.e., Ladislav and Vazul, which are derivations from the names Vladislav and Vasilij. Michael's Bulgarian wife, as well as Géza's Sarolt and Zyrind's Karold, were Chris-

tians from their childhood and they persuaded their pagan husbands to accept Christian baptism. Members of the Arpadian state, who received their baptisms in 972, could be influenced by the impact of Great Moravian and Carolingian Christianity, which partially outlasted in the old pre-Hungarian centres, for example in Nitra, Bratislava, Blatnohrad, Veszprém and Pécs.

Translated by: Agnieszka Tokarczuk